

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Profesjonalny system usług informacyjnych w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego

Author: Agnieszka Bajor, Aleksandra E. Adamczyk

Citation style: Bajor Agnieszka, Adamczyk Aleksandra E.. (2008). Profesjonalny system usług informacyjnych w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego. W: D. Pietruch-Reizes (red.), "Zarządzanie informacją w nauce" (S. 310-328). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Agnieszka Bajor, Aleksandra E. Adamczyk

*Uniwersytet Śląski
Katowice*

Profesjonalny system usług informacyjnych w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

W latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku w polskich bibliotekach akademickich wprowadzono liczne zmiany wywołane koniecznością wdrażania nowoczesnych technik informatycznych. Wpłynęły one na organizację zbiorów, zarządzanie pracą czy wreszcie wizerunek bibliotek jako ośrodków informacji naukowej, zorientowanych na potrzeby rosnącej liczby kształcącej się młodzieży. Biblioteki akademickie są instytucjami ukierunkowanymi na zaspokajanie różnorodnych potrzeb informacyjnych zarówno użytkowników aktualnych, jak i przyszłych. Dlatego wymaga się od nich dużej elastyczności i szybkiej reakcji na zmiany zachodzące w środowiskach uczelnianych. Współcześni użytkownicy bibliotek są świadomi własnych potrzeb informacyjnych, aktywnie poszukują informacji i dokumentów, posiadają wiedzę na temat ofert usług świadczonych przez biblioteki. Wymagają więc coraz więcej uwagi oraz profesjonalizmu obsługi informacyjnej, oczekują także fachowo opracowanych systemów informacyjnych, na które składa się szereg narzędzi, takich jak katalogi biblioteczne, kartoteki, bazy danych, czasopisma elektroniczne, przyczyniające się do zaspokojenia potrzeb informacyjnych.

Użytkownicy mają zatem prawo oczekiwać od bibliotek akademickich:

- wysokiej jakości informacji — w postaci dokumentów tradycyjnych oraz zasobów elektronicznych,
- wysokiej jakości usług informacyjnych, zmieniających się wraz z rosnącymi potrzebami czytelników,
- wysokiej jakości obsługi — w czytelniach, wypożyczalniach, oddziałach informacji naukowej, podczas przysposobienia bibliotecznego oraz szkoleń.

Biblioteki, które zarówno użytkownicy, jak i sami bibliotekarze utożsamiają z placówkami usługowymi, nienastawionymi na osiąganie zysku z prowadzonej przez nie działalności, ale na oferowanie czytelnikom usług jak najwyższej jakości, są współcześnie zobligowane przez własnych odbiorców do pełnego zaspokajania potrzeb informacyjnych. Zdaniem Jacka Wojciechowskiego do podstawowych usług bibliotecznych należą: udostępnianie zbiorów, informowanie oraz praca z czytelnikiem¹. Realizacja procesu informacyjnego jest podporządkowana funkcjom usługowym, a dzięki pośrednictwu Internetu każda biblioteka akademicka staje się ośrodkiem informacji nie tylko dla swoich „najbliższych” użytkowników, ale dla całej społeczności naukowej, korzystającej z jej oferty online².

Przedmiotem opracowania są usługi informacyjne świadczone przez Bibliotekę Uniwersytetu Śląskiego (BUŚ), do których zaliczono: informację katalogową i bibliograficzną, udostępnianie baz danych i czasopism elektronicznych, szkolenia biblioteczne, przygotowywanie kwerend bibliotecznych i bibliograficznych, opracowywanie informacji o zasobach bibliotecznych oraz o zasadach korzystania z nich w postaci informatorów. Omówione więc zostaną te zadania stawiane Bibliotece, które wymagają od bibliotekarzy zorganizowania łatwego i szybkiego dostępu do informacji o zbiorach. Usługi te skierowane są w szczególności do korzystających z informacji elektronicznych:

- pracowników naukowych użytkujących zasoby Internetu jako źródła aktualnych i szybkich informacji wykorzystywanych w badaniach naukowych; czytelnicy ci chętnie korzystają zarówno z bezpłatnych witryn informacyjnych, jak i z płatnych serwisów czasopism naukowych (EBSCOhost, EIFL Direct, ScienceDirect, Elsevier), bibliograficznych baz danych (np. MathSciNet, Medline, INSPEC) i indeksów cytowań bibliograficznych (Science Citation Index Expanded, Arts and Humanities Citation Index, Social Sciences Citation Index),
- studentów poszukujących literatury do prac semestralnych, dyplomowych i magisterskich w bibliograficznych bazach danych,
- bibliotekarzy wykonujących kwerendy bibliograficzne oraz wykorzystujących elektroniczne katalogi bibliotek udostępnianych w sieci jako źródło poprawnych opisów bibliograficznych³.

Dla zobrazowania skali usług świadczonych w BUŚ pomocnym narzędziem staje się statystyka. Z danych statystycznych z 2005 roku wynika, iż wypoży-

¹ J. WOJCIECHOWSKI: *Bibliotekarstwo: kontynuacje i zmiany*. Kraków 1999, s. 46.

² Por. np. IDEM: *Biblioteki akademickie: możliwe zmiany organizacji*. W: *Stan i potrzeby polskich bibliotek uczelnianych: materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej Poznań, 13–15.11.2002*. Red. A. JAZDON, A. CHACHLIKOWSKA. Poznań 2002, s. 27–46.

³ A. KOZIARA, M. WAGA: *Biblioteka akademicka a zarządzanie informacją w środowisku akademickim i społeczeństwie*. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne: materiały konferencyjne [19–20 września 2002 r.]*. Red. C. DANIŁOWICZ. Wrocław 2002, s. 519–520.

czalnię Biblioteki odwiedziło 76 359 osób, które wypożyczyły 155 537 woluminów; zbiory uzupełniono poprzez wypożyczenia międzybiblioteczne o 2 354 dokumenty (książki, czasopisma, artykuły, pliki, kserokopie). Z zagranicy sprowadzono 859 publikacji. Wysłano natomiast 823 wydawnictwa do innych ośrodków bibliotecznych i instytucji naukowych⁴.

BUŚ dysponuje ponadto 8 czytelniami⁵, które odwiedziło ponad 40 300 czytelników, mających do dyspozycji 17 stanowisk komputerowych, umożliwiających przeglądanie katalogu komputerowego, oraz 33 stanowiska służące udostępnianiu baz danych i czasopism elektronicznych.

Strona WWW BUŚ w Katowicach

Nowe formy oferowanych w bibliotekach usług informacyjnych muszą być odpowiednio zareklamowane. Ważną rolę w takim rozpropagowaniu usług bibliotecznych odgrywa Internet, który stał się narzędziem promocji wielu usług bibliotecznych. Dał on bowiem możliwość stworzenia stron WWW, których celem jest poinformowanie użytkowników o nowych rodzajach oferowanych przez biblioteki usług informacyjnych.

Biblioteki realizują zatem nie tylko usługi fizyczne, ale również wirtualne. Większość omówionych w pracy usług informacyjnych o charakterze wirtualnym prowadzonych przez BUŚ w Katowicach jest dostępnych na stronie domowej Biblioteki pod adresem www.bg.us.edu.pl. Z jednej strony serwis pełni rolę przewodnika, z drugiej zaś stanowi aktualne źródło informacji o ofercie sieci bibliotecznej Uniwersytetu Śląskiego (UŚ).

Serwis powstał w 1998 roku, a wykonali go pracownicy Oddziału Informacji Naukowej (OIN) BUŚ. W tej chwili jest stale rozwijany, rozbudowywany o nowe linki i sekcje. Podnoszona jest także jakość zarządzania i kontroli nad jego zawartością⁶.

Menu główne serwisu WWW BUŚ składa się z 9 sekcji. W pierwszej — „O bibliotece” — zaprezentowano m.in. dane teleadresowe, godziny otwarcia bibliotek UŚ, przewodnik dla użytkowników oraz mapę strony. W tej części znajdują się także podsekcje, zawierające m.in. informacje dla bibliotekarzy UŚ

⁴ Informacje statystyczne zaczerpnięto ze sprawozdań rocznych sporządzanych w BUŚ.

⁵ Czytelnia Brytyjska, Czytelnia Chemiczna, Czytelnia Czasopism, Czytelnia Matematyczna, Czytelnia Niemiecka, Czytelnia Oddziału Informacji Naukowej, Czytelnia Ogólna, Czytelnia Zbiorów Specjalnych.

⁶ M. TOMASZEWSKI: *Strona WWW Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego: doświadczenia dotyczące tworzenia serwisu bibliotecznego*. W: *Profesjonalna informacja w Internecie*. Red. M. KOCIOŁA. Kraków 2005, s. 206—207.

opracowujących „Bibliografię Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego”, komunikaty i informacje techniczne. W kolejnej sekcji — „Nowości” — prezentowane są nowe bazy danych oraz bazy w dostępie testowym. Sekcja „Katalog” umożliwia wejście do elektronicznego katalogu BUŚ. Można skorzystać również ze zdigitalizowanego „Katalogu kartkowego bibliotek specjalistycznych”, katalogów Biblioteki Brytyjskiej i Biblioteki Teologicznej. Kolejna sekcja — „Bazy Danych” — umożliwia dostęp do prenumerowanych baz, a także własnych baz opracowywanych samodzielnie lub współtworzonych przez pracowników BUŚ.

Oprócz tradycyjnych baz Biblioteka udostępnia World Bibliographical Index — skumulowany indeks 29 narodowych archiwów biograficznych, przygotowanych na podstawie dostępnych słowników i opracowań biograficznych przez wydawnictwo Saur. W indeksie (dostępnym z komputerów zlokalizowanych w UŚ) zgromadzone są krótkie biogramy ponad 3,5 mln postaci historycznych z Europy, Azji, Afryki i obu Ameryk. Indeks można przeszukiwać według nazwisk, dat biograficznych, zawodów, źródła biograficznego i kraju. Pełne biogramy z różnych historycznych źródeł są dostępne na mikrofilmach w Czytelnii Zbiorów Specjalnych BUŚ⁷.

Sekcja „Czasopisma” zawiera wykazy prenumerowanych czasopism oraz listę czasopism *A-to-Z*. Na stronie domowej BUŚ użytkownicy mogą również skorzystać z sekcji „Źródła Internetowe”. Zebrano w niej linki do tematycznych naukowych stron internetowych umożliwiające poszerzenie poszukiwań w bazach danych i źródłach drukowanych: informacje i adresy internetowe bibliotek i ich katalogów, wyszukiwarek, baz ogólnych, archiwów itp. Sekcja „Bibliometria” zawiera informacje na temat prac bibliometrycznych. Prezentuje m.in. stan nauki na podstawie produkcji piśmiennictwa naukowego, efekty realizowania

⁷ BUŚ posiada dostęp do następujących archiwów: American Biographical Archive (ABA I), American Biographical Archive. Series II (ABA II), Archivo Biografico de Espana, Portugal e Iberoamerica (ABEPI I), Archivo Biografico de Espana, Portugal e Iberoamerica. Nueva Serie (ABEPI II), Archivo Biografico de Espana, Portugal e Iberoamerica 1960—1995 (ABEPI III), Archives Biographiques Francaises (ABF I), Archives Biographiques Francaises. Deuxieme Serie (ABF II), Archives Biographiques Francaises jusqu'a 1999 (ABF III), Archivio Biografico Italiano (ABI I), Archivio Biografico Italiano. Nuova Serie (ABI II), Archivio Biografico Italiano sino al 1996 (ABI III), Baltisches Biographisches Archiv: (BaBA), Biografisch Archief van de Benelux, Biographisches Archiv der Antike, Biographisches Archiv der Sowjetunion (1917—1991), British Biographical Archive I: (BBA I), British Biographical Archive II (BBA II), Cesky biograficky archiv a slovensky biograficky archiv, Deutsches biographisches Archiv, Deutsches biographisches Archiv: neue Folge, Deutsches biographisches Archiv 1960—1999 (DBA III), Griechisches Biographisches Archiv (GBA), Judisches Biographisches Archiv (JBA), Judisches Biographisches Archiv: Neue Folge, Polskie Archiwum Biograficzne, Polskie Archiwum Biograficzne. Seria Nowa (PAB II), Polskie Archiwum Biograficzne. Supplement, Russisches Biographisches Archiv (RBA), Scandinavian biographical archive: section A: Denmark, Iceland and Norway: section B: Sweden and Finland, Sudosteupaisches Biographisches Archiv, Ungarisches biographisches Archiv.

projektu monitoringu naukometrycznego, Ranking Polskich Uniwersytetów (1996—1999), publikacje pracowników naukowych UŚ w Science Citation Index Expanded, najczęściej cytowane artykuły pracowników naukowych UŚ, najważniejsze fakty z historii bibliometrii, informacje i linki do baz danych i stron dotyczących bibliometrii. Serwis WWW BUŚ ma własne Archiwum, zamieszczono w nim m.in. projekt nowego gmachu Biblioteki oraz materiały z konferencji organizowanych przez Bibliotekę. Ostatnia sekcja — „Uniwersytet Śląski” — kieruje użytkownika na stronę główną Uniwersytetu. Zawiera bibliografię druków o UŚ za lata 1968—1972 oraz materiały dotyczące insygniów władzy rektorskiej.

Katalog elektroniczny BUŚ w Katowicach

Jednym z najważniejszych i najczęściej przeszukiwanych źródeł informacji w BUŚ jest katalog OPAC (Online Public Access Catalog). W 1992 roku w Bibliotece zaimplementowano pakiet ISIS, który stał się podstawą do opracowania przez programistów z Centrum Techniki Obliczeniowej UŚ struktur baz danych i sposobów ich obsługi. Rozpoczęto wówczas proces retrokonwersji zbiorów biblioteki głównej oraz bibliotek wydziałowych. Do systemu wprowadzono około 32 tys. opisów wydawnictw zwartych⁸. Niestety, brak możliwości skomputeryzowania wszystkich procesów bibliotecznych oraz brak rozwiązań dla sieci zdalnych stały się przyczyną licznych kłopotów z tym pakietem⁹. Dlatego w 1996 roku w Bibliotece zdecydowano o zakupie polskiego oprogramowania zintegrowanego PROLIB. System zaczął pracować w sierpniu 1998 roku¹⁰. Od początku w pracach nad katalogiem bibliotecznym współpracują ze sobą — poza BUŚ — także: Biblioteka Anglistyczna, Biblioteka Romanistyczna, Biblioteka Polonistyczna, Biblioteka Wydziału Nauk o Ziemi, Biblioteka Wydziału Nauk Społecznych, Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji oraz Biblioteka Wydziału Techniki (obecnie Wydziału Informatyki i Nauki o Materiałach). Poza systemem pozostają jedynie: Biblioteka Bibliologiczna, użytkująca oprogramowanie SOWA, Biblioteka Wydziału Teologicznego, korzy-

⁸ Katalog ISIS można przeszukiwać za pomocą: słów z tytułu, nazwy autora i współautora, roku wydania, deskryptorów oraz numerów ISBN, ISSN, symboli UKD i sygnatury.

⁹ P. KOWALSKI: *Ogrody informatyki: komputeryzacja Biblioteki Głównej*. „Gazeta Uniwersytecka: Miesięcznik Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach” [online] 1993, nr 8. [Dostęp: 14 listopada 2006]. Dostępny w Internecie: <http://gu.us.edu.pl/index.php?op=artykul&rok=1993&miesiac=5&id=1642&type=norm>

¹⁰ T. KŁOSEK: *PROLIB — możliwości współpracy z CKHW na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego*. „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2003, T. 79, s. 358.

stająca z przejętego po Bibliotece Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego programu MAK, oraz Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych. Przy tworzeniu katalogu OPAC pracują zatem 23 biblioteki wchodzące w skład uczelnianej sieci bibliotecznej¹¹. W końcu 2005 roku w bazie zarejestrowano 366 378 opisów wydawnictw zwartych, ciągłych, elektronicznych, kartograficznych i mikroform znajdujących się w zbiorach BUŚ oraz bibliotek specjalistycznych, z czego 258 249 jest dostępnych przez OPAC WWW (por. tabela 1.).

TABELA 1
Statystyka katalogu BUŚ

Typ dokumentu	Liczba dokumentów dostępnych w OPAC WWW	Liczba dokumentów nieopracowanych, wprowadzonych tylko jako zasób	Łączna liczba zarejestrowanych dokumentów
Wydawnictwa zwarte	244 744	100 858	345 602
Czasopisma i wydawnictwa ciągłe nieregularne	13 315	7 009	20 324
Dokumenty elektroniczne	163	1	164
Dokumenty kartograficzne	15	237	252
Mikroformy	12	24	36

ŹRÓDŁO: Statystyka dokumentów opracowanych przez poszczególne biblioteki (stan bazy od początku istnienia) (Stan z 6 stycznia 2006)

W momencie zaimplementowania systemu PROLIB zrezygnowano z kontynuowania alfabetycznego katalogu kartkowego. Obecnie użytkownicy katalogu komputerowego BUŚ odnajdą w nim opisy dokumentów gromadzonych od 1995 roku. Opisuąc nowości książkowe lub dokonując retrokonwersji opisów, dąży się do tego, by w bazie komputerowej znalazły się opisy poszczególnych tytułów dokumentów reprezentowanych w zasobach Biblioteki we wszystkich wydaniach. Dzięki temu z katalogu kartkowego usuwa się karty katalogowe konkretnych tytułów książkowych.

Katalog OPAC umożliwia użytkownikom dokonywanie operacji na własnym koncie bibliotecznym:

¹¹ Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego (zbiory chemiczne), Biblioteka Anglistyczna, Biblioteka Germanistyczna, Biblioteka Katedry Filologii Klasycznej, Biblioteka Polonistyczna, Biblioteka Romanistyczna, Biblioteka Sławistyczna, Biblioteka Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej, Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego (Główna), Biblioteka Instytutu Fizyki, Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego (zbiory matematyczne), Biblioteka Niemiecka, Biblioteka Wydziału Nauk Społecznych, Biblioteka Wydziału Nauk o Ziemi, Biblioteka Ośrodka Dydaktycznego w Rybniku, Biblioteka Wydziału Pedagogiki i Psychologii, Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji, Biblioteka Szkoły Zarządzania, Biblioteka Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska, Biblioteka Wydziału Informatyki i Nauki o Materiałach, Oddział Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, Biblioteka Kolegium Języka Biznesu, Biblioteka Wydziału Radia i Telewizji.

- „Zrealizuj zamówienie” — pozwala wysyłać informacje o zamówieniu dokumentu,
- „Szukaj wg...” — umożliwia dowolne przeszukiwanie katalogu, z opcją zapamiętania wyników wyszukiwania; użytkownicy mogą dokonać wyszukiwania prostego według indeksów: „Hasło przedmiotowe”, UKD, „Osoba”, „Tytuł”, „Inwentarz”, „Sygnatura”¹²,
- „Szukaj wg KHW” — przeszukiwania bazy dokonać można według indeksów Kartoteki Haseł Wzorcowych wraz z możliwością zapamiętania wyników; czytelnikom poleca się jednak korzystanie z poprzedniej opcji wyszukiwawczej jako dającej lepsze wyniki,
- „Strategia poszukiwania” — umożliwia przeszukiwanie katalogu przy użyciu kilku kryteriów wyszukiwawczych oraz zastosowanie narzędzi zawężenia lub poszerzenia wyników przeszukiwań; system pozwala również na limitowanie wyników wyszukiwania dzięki opcji OGRANICZ (ciąg znaków — dowolne słowo występujące w opisie, rok wydania, położenie w Bibliotece),
- „Nowości” — za pomocą tej opcji możliwe jest wyszukiwanie w bazie opisów zarejestrowanych w katalogu w ciągu ostatnich 30 dni,
- „Informacje o czytelniku” — opcja zawiera dane osoby zalogowanej, wraz z informacją o stanie konta i historii wypożyczeń.

System PROLIB daje zatem użytkownikom sposobność samodzielnego: przeszukiwania zasobów sieci bibliotek UŚ, zamawiania dokumentów oraz wysyłania zamówień komputerowych zbiorów już opracowanych, bez konieczności ręcznego wypisywania rewersów, co znacznie przyspiesza proces otrzymania dokumentów oraz prolongowania terminu zwrotu wypożyczonych publikacji. Czytelnicy nie muszą wysyłać zamówień bezpośrednio z Biblioteki, ale mogą to uczynić z dowolnego miejsca. Katalog OPAC BUŚ umożliwia też zlokalizowanie zbiorów na podstawie informacji umieszczonej w katalogu komputerowym (magazyny i czytelnie bibliotek wchodzących w skład sieci). Jednocześnie otrzymujemy informację o statusie dokumentu, który może być dostępny, czyli przeznaczony do zamówienia, lub wypożyczony, a więc przeznaczony do rezerwacji.

Z kompleksowej usługi wypożyczania (od wyszukania odpowiedniego opisu bibliograficznego aż do wysłania komputerowego zamówienia i otrzymania dokumentu) można korzystać w BUŚ, w Bibliotece Anglistycznej oraz w Bibliotece Szkoły Zarządzania w Chorzowie. Pozostałe biblioteki wydziałowe nie wdrożyły jeszcze modułu wypożyczania, a więc zamawianie dokumentów z ich zbiorów musi odbywać się w sposób tradycyjny za pomocą rewersu.

¹² Statystyki wykazują, że zaledwie 20% czytelników szuka dokumentów za pomocą haseł rzeczowych, większość z nich wyszukuje za pomocą cech formalnych publikacji. Może to świadczyć o niedocenianiu możliwości wyszukiwawczych katalogu OPAC, a być może wskazuje na konieczność przywrócenia na wszystkich kierunkach kształcenia na Uniwersytecie zajęć z przysposobienia bibliotecznego.

Obecnie na stronie BUŚ można przeszukiwać nie tylko główny katalog zbiorów, ale także Katalog Biblioteki Brytyjskiej¹³, Katalog Biblioteki Teologicznej¹⁴ oraz „Zdigitalizowany katalog kartkowy bibliotek specjalistycznych”¹⁵, który powstał w wyniku zeskanowania starych kart katalogowych. Katalog bibliotek wydziałowych powstał pod koniec lat siedemdziesiątych XX wieku z wyłączenia kart z katalogu — wówczas — Biblioteki Głównej UŚ. Stopniowo jednak, gdy do sieci bibliotek Uniwersytetu dołączały nowo tworzone biblioteki wydziałowe oraz gdy przystąpiono do procesu komputeryzacji zbiorów proces przesyłania kart do katalogu centralnego tych bibliotek został zahamowany. Katalog nie zawiera więc pełnej informacji o zasobach bibliotek wydziałowych, a obecnie jest sukcesywnie meliorowany.

Bazy danych dostępne w BUŚ w Katowicach

BUŚ prenumeruje i udostępnia bazy danych. Są one rozpowszechniane w sieci komputerowej UŚ w różnych systemach. Jednym z nich był InfoWare/IRIS, który służył rozpowszechnianiu baz danych na CD-ROM na wszystkich stanowiskach komputerowych w obrębie sieci uczelnianej z serwera zlokalizowanego w BUŚ. Systemem nowocześniejszym, będącym alternatywą dla InfoWare/IRIS, jest OneLog (od stycznia 2007 roku BUŚ całkowicie przeszła na ten system). Wejście do niego możliwe jest poprzez serwis WWW Biblioteki UŚ¹⁶. System ten pozwala na łatwy dostęp do zasobów informacji elektronicznej użytkownikom łączącym się z komputerów zlokalizowanych w sieci uniwersyteckiej, ale także z komputerów domowych — jest systemem zarządzania zasobami internetowymi. Charakteryzuje się m.in. następującymi cechami:

¹³ Katalog Biblioteki Brytyjskiej można przeszukiwać za pomocą: Keyword, Title, Author i Subject oraz łączyć klucze wyszukiwawcze za pomocą AND oraz OR.

¹⁴ Katalog Biblioteki Teologicznej umożliwia wyszukiwanie według indeksów — są to kolejno: Autorski, Tytułowy, Słowo w tytule, Rzeczowy, Serii, Wydawnictw, Daty wydania, Języków, Numerów ISBN. Istnieje też opcja wyszukiwania zaawansowanego.

¹⁵ Katalog zdigitalizowanych kart katalogowych bibliotek specjalistycznych jest katalogiem alfabetycznym, liczącym 351 100 kart; przeszukiwanie odbywa się w podkatalogach będących odzwierciedleniem podziału zastosowanego w pierwotnym katalogu szufladkowym.

¹⁶ Przy logowaniu do systemu OneLog konieczne jest wprowadzenie nazwy użytkownika i podanie hasła. Konto systemu OneLog posiadają pracownicy i doktoranci UŚ — jest ono zakładane po wypełnieniu karty użytkownika oraz podpisaniu deklaracji zobowiązującej do przestrzegania praw autorskich i wymogów licencji OneLog. Posiadacze takiego konta mogą korzystać z baz danych prenumerowanych przez BUŚ z dowolnego komputera zlokalizowanego poza siecią uniwersytecką. Od stycznia 2007 roku każdy z użytkowników uczelnianej sieci informatycznej na stronie WWW BUŚ otrzymał informacje o potrzebnych do korzystania z systemu OneLog hasłach, przyporządkowanych komputerom pracującym w poszczególnych jednostkach UŚ.

- użytkownik loguje się tylko raz (stąd nazwa systemu), po czym automatycznie jest sprawdzana jego tożsamość i nadane uprawnienia do korzystania ze wszystkich potencjalnie dostępnych dla niego zasobów chronionych hasłami bez zdradzania informacji o kodach dostępu,
- system umożliwia zdalne łączenie do zasobów kontrolowanych poprzez numery IP (z numerów spoza ograniczonego zakresu),
- OneLog autentyfikuje¹⁷ końcowych użytkowników, wykorzystując istniejące bazy danych użytkowników,
- umożliwia integrację z systemami rezerwacji czasów komputerów dostępnych publicznie,
- zapewnia integrację poprzez linki z innymi systemami internetowymi, takimi jak portale internetowe, witryny internetowe, katalogi OPAC systemów bibliotecznych oraz systemy zdalnego nauczania,
- rejestruje użycie zasobów oraz dostarcza statystyk sporządzanych według zasobów lub użytkowników, grup użytkowników i numerów IP¹⁸.

Korzystanie z baz odbywa się także w trybie online — zakupione bazy posadowione na serwerach zlokalizowanych poza Uniwersytetem dostępne są na stanowiskach sieci uczelnianej na podstawie zarejestrowanej domeny/numerów IP (czasem korzystanie z bazy staje się możliwe dopiero po podaniu hasła).

BUŚ prenumeruje obecnie 60 baz danych i posiada dostęp do około 16 tys. czasopism elektronicznych. W Bibliotece udostępniane są 3 rodzaje baz danych: bibliograficzne — zawierające opisy bibliograficzne książek lub czasopism (np. *PAIS International*); abstraktowe — w nich do opisów dołączone są krótkie streszczenia (np. *Science Citation Index Expanded*); pełnotekstowe — oprócz opisu i streszczenia użytkownicy mają dostęp do pełnego tekstu artykułu (np. *Academic Search Premier*).

Biblioteka swoim użytkownikom oferuje także serwisy czasopism elektronicznych: licencyjne pełnotekstowe (np. *ScienceDirect*, *EBSCOhost*), ogólnodostępne pełnotekstowe (np. *DOAJ*), ogólnodostępne (bez dostępu do pełnego tekstu, np. *Ingenta*). Czasopisma elektroniczne dostępne w BUŚ są zindeksowane w zbiorczej liście *EBSCO A-to-Z*. Zawiera ona wykaz czasopism elektronicznych osiągalnych w sieci komputerowej UŚ w serwisach: *EBSCOhost*, *ScienceDirect OnSite*, *SpringerLink*, *PsycARTICLES*, *Royal Society of Chemistry*, *ABE Marketing*, *Directory of Open Access Journals (DOAJ)* oraz *Naukowe i fachowe polskie czasopisma elektroniczne*. Lista czasopism umożliwia przeszukiwanie: alfabetyczne, dziedzinowe, według wydawców i numeru ISSN.

Bazy online i serwisy czasopism elektronicznych wykorzystywane w BUŚ wyposażone są w moduły statystyczne. Na podstawie wygenerowanych statystyk

¹⁷ System rozwiązuje problemy z uwierzytelnieniem — uniemożliwia korzystanie z konta użytkownika przez osoby niemające odpowiednich uprawnień.

¹⁸ D. KUŹMIŃSKI: *Onelog. Artykuł poglądowy*. [online]. [Dostęp: 10 listopada 2006]. Dostępny w Internecie: <http://www.its.com.pl/onelog.pdf>

możliwe jest przeprowadzenie analizy wykorzystania elektronicznych źródeł informacji i badań związanych z zainteresowaniami użytkowników tego typu źródłami. Początki badań nad stopniem wykorzystania baz danych przypadają w BUŚ na rok 1996, kiedy to rozpoczęto ich udostępnianie. Ogromną popularność zyskały od samego początku bazy cytowań, głównie Science Citation Index Expanded oraz serwisy pełnotekstowe, o czym świadczy bardzo duże wykorzystanie bazy czasopism wydawnictwa Elsevier — ScienceDirect¹⁹.

Analizę uzyskanych danych statystycznych na temat zainteresowania bazami usprawni z pewnością wdrożony system OneLog, którego zaletą jest możliwość generowania jednolitej dla wszystkich baz i serwisów statystyki. Pozwoli to na miarodajną analizę stopnia wykorzystania źródeł elektronicznych udostępnianych w tym systemie, co ułatwi z kolei podejmowanie decyzji o kontynuacji prenumeraty baz danych lub rezygnacji z niej²⁰.

Obok baz komercyjnych BUŚ udostępnia bazy własne oraz współtworzone wraz z innymi instytucjami. Bazy są upublicznione, a wejście do nich znajduje się na stronie WWW BUŚ. Jedną z takich baz jest Bibliografia Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego tworzona w OIN BUŚ przy współpracy bibliotek specjalistycznych. Rejestruje się w niej dokumenty wydawane od czasu powstania Uniwersytetu, a więc od 1968 roku. Dokumentuje ona dorobek piśmienniczy pracowników UŚ zatrudnionych na etatach naukowych, dydaktycznych, bibliotekarskich, technicznych, pracowników emerytowanych i rencistów. Prace nad bibliografią trwają od lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia, natomiast elektroniczna baza tworzona jest od 1997 roku w systemie Promax. Jest to system informatycznej obsługi dokumentów. Bezpośredni dostęp do zasobów bazy bibliograficznej umożliwia interfejs WWW systemu Promax — PROWEB, napisany przy użyciu pakietu Progress WebSpeed. Cenioną przez użytkowników funkcją systemu jest dostęp do pełnych tekstów i streszczeń poprzez URI (Uniform Resource Identifier). Pozwala on zlokalizować dokument elektroniczny przy użyciu istniejących protokołów internetowych. Najczęściej wykorzystywanym w bazie identyfikatorem jest URL²¹.

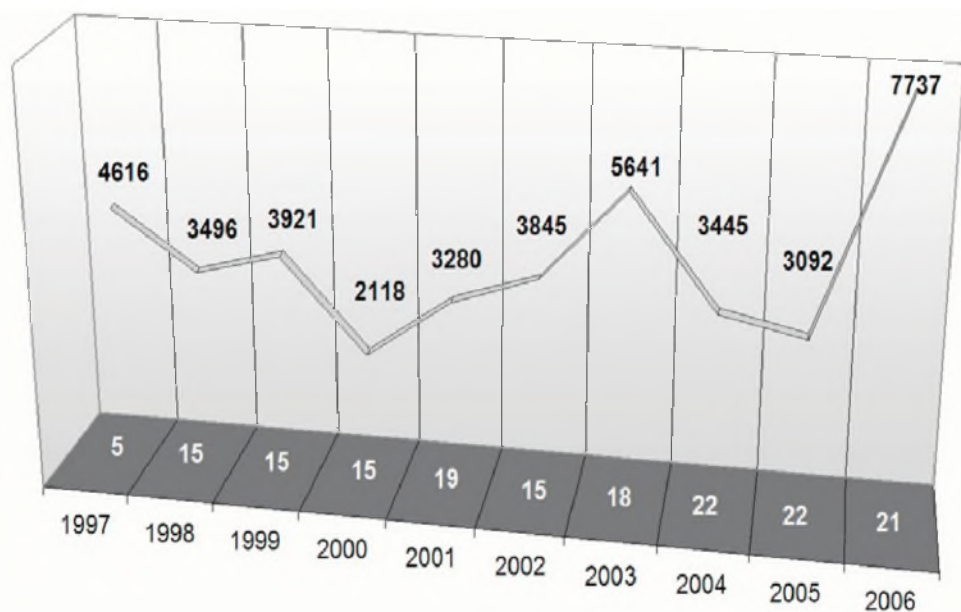
---

¹⁹ A. KASZPER, M. WAGA: *Wykorzystanie elektronicznych źródeł informacji a ich finansowanie w uczelni na bazie doświadczeń Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego*. W: *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich: materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Rzeszów-Czarna, 1–3 czerwca 2005 r.* [Oprac. materiałów E. BIENIASZ, K. SERWATKO, B. JASKOWSKA]. Rzeszów 2005, s. 68–74.

²⁰ Ibidem, s. 74.

²¹ URI (Uniform Resource Identifier) stanowi nadzbiór URL i URN. Można nim zaadresować nie tylko witrynę, ale również książkę; URL (Uniform Resource Locator) to zunifikowany format odnośników do zasobów internetowych. URL składa się z rodzaju zasobu, dwukropka i części zależnej od rodzaju zasobu. Por. P. NAJSAREK: *Terminologia Open Access — o czym warto wiedzieć?* „Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” [online] 2006, nr 3 (73). [Dostęp: 13 listopada 2006]. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.info/2006/73/najsarek.php>

Wszelkie zmiany stosowane w trakcie pracy nad Bibliografią są ukierunkowane na użytkownika i mają na celu udostępnienie w jak najwyższym stopniu kompletnego dorobku pracowników UŚ. W pracy nad bazą największy przełom nastąpił na początku w 2006 roku, kiedy to wprowadzono nowy sposób administrowania bazą. Zarządzanie jednoosobowe zastąpiono zarządzaniem zespołowym, co przyniosło wymierne efekty (por. wykres 1.). Statystyka Bibliografii Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego za lata 1997—2006 (do 18 listopada 2006 roku) wykazała, że do bazy wprowadzonych zostało 3 127 rekordów z informacjami o pracownikach UŚ — autorach publikacji, a także 38 064 opisy bibliograficzne ich publikacji.

WYKRES 1

Bibliografia. Statystyka pracy w latach 1997—2006 (do 18 listopada 2006)*

ŹRÓDŁO: Statystyki wygenerowane w systemie PROMAX

* U góry: liczba rekordów (opisy bibliograficzne wraz z informacjami o pracownikach); u dołu: liczba operatorów bazy pracujących w danym roku.

Kolejną bazą tworzoną przez pracowników BUŚ jest baza cytowań bibliograficznych Polska Literatura Humanistyczna Arton, będąca — jak wszystkie bazy tego rodzaju — znakomitym narzędziem wykorzystywanym w procesie oceny parametrycznej jednostek naukowo-badawczych oraz poszczególnych pracowników. W ogólnosiwiatowych bazach danych, takich jak Science Citation Index, Social Sciences Citation Index czy Arts and Humanities Citation Index polskie piśmiennictwo z zakresu nauk humanistycznych jest reprezentowane niezwykle ubogo. Dlatego w 1998 roku z inicjatywy ówczesnego rektora Uni-

wersytetu Śląskiego prof. dr. hab. Tadeusza Sławka rozpoczęto proces tworzenia indeksu cytowań bibliograficznych, którego podstawą był spis polskich czasopism z dziedziny literaturoznawstwa, językoznawstwa, teorii i historii kultury oraz etnologii, ustalony przez Zespół Nauk Humanistycznych Komitetu Badań Naukowych do celów oceny jednostek naukowych. Stworzenie takiej bazy było „uzasadnione [...] znajomością potrzeb użytkowników — zarówno studentów jak i pracowników naukowych — poszukujących (często bezskutecznie) literatury z tego zakresu”²².

W 2000 roku do projektu przystąpiły kolejne jednostki pragnące wspomóc BUŚ w tworzeniu bibliografii. Były to: Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu i Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu²³.

Baza powstaje na podstawie zawartości 26 tytułów czasopism²⁴, w których co roku ukazuje się około 1 200 artykułów. Na koniec 2005 roku w bazie znajdowały się 8 493 rekordy bibliograficzne artykułów cytujących oraz 142 482 opisy dokumentów cytowanych (por. tabela 2.).

TABELA 2

Statystyka wprowadzania i korekty rekordów w bazie Arton

Uczelnia	Źródła cytujące	Źródła cytowane	Korekta opisów
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej	27	379	138
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	75	1 113	27
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	300	3 760	27
Uniwersytet Wrocławski	23	559	82
Uniwersytet Warszawski	3	14	—
Uniwersytet Śląski w Katowicach	284	4 756	9 745
Uniwersytet Łódzki	0	0	0

ŹRÓDŁO: Sprawozdanie Oddziału Informacji Naukowej za rok 2005

²² *Polska literatura humanistyczna — Arton: wstęp*. [online]. [Dostęp: 7 listopada 2006]. Dostępny w Internecie: <http://www.bg.us.edu.pl>. Przeszukiwanie bazy odbywa się ze strony <http://155.158.33.20/arton/arton.php>

²³ M. WAGA, A. DRABEK: „Arton” — baza cytowań polskiej literatury humanistycznej (stan prac nad bazą). *„Zagadnienia Naukoznawstwa”* 2002, z. 1/2, s. 147—148.

²⁴ „Acta Baltico-Slavica” 1987—2003, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Classica Wratislaviensis” 1994—2000, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Germanica Wratislaviensis” 1996—2003, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1991—1998, „Eos” 2000, „Język Polski” 1990—2004, „Lingua Posnaniensis” 1991—2001, „Linguistica Baltica” — nieopracowywany, „Linguistica Silesiana” 1990—2004, „Literatura Ludowa” 1990—2003, „Lud” 1991—1995, 1997—2003, „Onomastica” 1997—2002, „Pamiętnik Literacki” 1990—2003, „Poło-

W bazie przewidziano kilka możliwości jej przeszukiwania według cech formalnych, takich jak: autor — zarówno dokumentów cytujących (zwanych przez twórców bazy dokumentami głównymi), jak i cytowanych; afiliacja — wyszukiwanie według adresów miejsc pracy autorów prac głównych; tytuł artykułu cytującego i cytowanego (z możliwością maskowania dowolnego ciągu znaków); tytuł recenzji — opublikowanej zarówno jako źródło cytujące, jak i cytowane; tytuł wydawnictwa zwartego; tytuł czasopisma, z którego pochodzą artykuły cytujące i cytowane.

Trzecią bazą opracowywaną przez pracowników BUŚ we współpracy z pracownikami Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ są Naukowe i Fachowe Polskie Czasopisma Elektroniczne. Baza ta zawiera informacje oraz linki do 789 tytułów polskich czasopism elektronicznych. Uwzględniono czasopisma zarówno z nieograniczonym dostępem do pełnych tekstów, jak i te, które udostępniają na swych stronach WWW spisy treści i/lub abstrakty. Bazę można przeszukiwać według następujących kryteriów: fragment tytułu, ISSN, częstotliwość, wydawca, dostęp, kryterium dostępności pełnych tekstów i/lub abstraktów.

Najnowszym projektem — współtworzonym przez BUŚ — jest Śląska Biblioteka Cyfrowa (ŚBC), dostępna pod adresami: www.digitalsilesia.eu oraz www.sbc.org.pl. Projekt wykorzystuje oprogramowanie dLibra i ma charakter otwarty, przystąpić do niego może zatem każda instytucja, która chce współtworzyć zasób ŚBC, włączonej w krajowy system bibliotek cyfrowych. Za jej pośrednictwem bowiem użytkownicy mogą także dotrzeć do publikacji umieszczonych w innych regionalnych księżnicach cyfrowych. Celem całego przedsięwzięcia jest lansowanie kultury i nauki Śląska oraz zapewnienie globalnego i swobodnego dostępu do zgromadzonego piśmienniczego dziedzictwa kulturowego, w szczególności do silesiaków.

ŚBC została utworzona na mocy porozumienia pomiędzy Biblioteką Śląską a UŚ 20 lipca 2006 roku. Uroczyste otwarcie ŚBC nastąpiło 27 września tegoż roku. Od tego momentu rozpoczęto współtworzenie zasobu cyfrowego ŚBC przez Bibliotekę Śląską, UŚ oraz biblioteki i instytucje, włączające się w prace nad cyfryzacją dziedzictwa kulturowego Śląska. Do grona cyfrowych bibliotekarzy dołączyli także cyfrowi wydawcy, jak np. Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”.

---

nica” 1990—2003, „Poradnik Językowy” 1995—2003, „Poznań Studies in Contemporary Linguistics” (poprzedni tytuł: „Papers and Studies in Contrastive Linguistics”) 1995—1997, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego. Neophilologica” 1993—2004, „Przegląd Humanistyczny” 1990—1992, 1997 (1)—1999, 2003 (1—3), „Rocznik Orientalistyczny” — nieopracowywany, „Ruch Literacki” 1990, 1993—2002, „Slavia Occidentalis” 1997, 2002, „Slavia Orientalis” 1999—2000, „Studia Anglica Posnaniensia” 1997—2002, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 1993—2003, „Symbolae Philologorum Posnaniensium” 1994—2002, „Teksty Drugie” 1994—2003.

Do pogrupowania publikacji dostępnych w ŚBC przewidziano następujące kolekcje: „Dziedzictwo kulturowe” — cyfrowe kopie najcenniejszych i najciekawszych zabytków piśmiennictwa przechowywanych na Śląsku oraz zbiory ikonograficzne, kartograficzne i muzyczne, a także książki wydane od początku XIX w.; „Materiały dydaktyczne i naukowe” — elektroniczne kopie skryptów, podręczników i innych materiałów wykorzystywanych w procesach dydaktycznych, a także prace naukowe oraz doktorskie; „Miscellanea” — cyfrowe kopie różnorodnych materiałów (obok książek, czasopism, m.in. druki ulotne, fotografie) związanych z religią; „Regionalia” — cyfrowe kopie książek, czasopism i innego rodzaju dokumentów dotyczących Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego, a także Kresów; „Zbiory bibliofilskie” — różnego rodzaju wydawnictwa związane z ruchem bibliofilskim.

Kwerendy i informatory dla użytkowników BUŚ

Obok usług wirtualnych BUŚ oferuje usługi fizyczne, realizuje np. kwerendy lokalizacyjne oraz tworzy zestawienia bibliograficzne, wymagające czasochłonnnych prac wyszukiwawczych. Wykonanie kwerendy bibliograficznej lub bibliometrycznej na zlecenie instytucji i osób spoza UŚ regulowane jest cennikiem, podanym na stronie Biblioteki. W 2006 roku w OIN BUŚ zrealizowano 657 kwerend lokalizacyjnych²⁵, przeprowadzono 81 kwerend tematycznych i 16 analiz cytowań (z czego większość zleciły instytucje z zewnątrz). Mimo że Biblioteka w coraz większym stopniu realizuje swoje zadania przy wykorzystaniu Internetu, nie maleje zainteresowanie kwerendami wszystkich typów.

Poza kwerendami w OIN BUŚ²⁶ co roku opracowuje się zestaw aktualizowanych informatorów, ułatwiających użytkownikom korzystanie z Biblioteki oraz jej zbiorów. OIN sam decyduje o tematyce i częstotliwości publikowania informatorów na podstawie własnych spostrzeżeń. Nowe informatory wydaje się np. w momencie zakupu kolejnych baz danych i czasopism elektronicznych.

W 2006 roku opublikowano oraz umieszczono na stronie WWW następujące typy informatorów:

- „Elektroniczne źródła informacji” — to podstawowy informator obejmujący opis działalności OIN, a przede wszystkim baz danych: tworzonych przez BUŚ, dostępnych online lub poprzez InfoWare czy OneLog; zawiera ponadto charakterystykę konsorcjów czasopism elektronicznych; opis uzupełniono przedmiotowym indeksem baz danych;

²⁵ Ustalono lokalizację 2 032 książek oraz 1 655 czasopism krajowych i zagranicznych.

²⁶ Oddział Zbiorów Specjalnych wydał również informator dotyczący własnych zbiorów.

- informatory o Bibliotece — w tym informator dla studentów pierwszego roku studiów (np. w 2005 roku wydano go w 9 tys. egzemplarzy), informujący o zasobach bibliotecznych oraz o zasadach korzystania z Biblioteki, warunkach obsługi katalogu OPAC i katalogów kartkowych;
- informatory tematyczne, które zawierają charakterystykę dostępnych w BUŚ baz danych i czasopism elektronicznych z określonych dziedzin wiedzy (np. „Filologia”); ten typ informatorów obejmuje wykaz baz danych z określonej tematyki wraz z ogólną charakterystyką tych źródeł (zakres tematyczny, zasięg chronologiczny, liczba opisów w bazie);
- przewodniki po serwisach umożliwiających dostęp do czasopism elektronicznych — z krótką charakterystyką tych serwisów, zakresem tematycznym, liczbą dostępnych w nich czasopism („Czasopisma elektroniczne”);
- informatory, które nie zawierają ogólnej charakterystyki treściowej baz danych, lecz omówienie: możliwości wyszukiwawczych baz, technik wyszukiwania danych, narzędzi wyszukiwawczych, sposobów stosowania np. operatorów logicznych, limitowania i maskowania, czasami także przykłady wyszukiwania (np. Bazy danych online. EBSCOhost, InfoWare/IRIS).

Działalność dydaktyczna w BUŚ

Kolejną usługą informacyjną, ale zarazem dydaktyczną są zajęcia z przysposobienia bibliotecznego oraz szkolenia z zakresu obsługi baz danych. Przysposobienie biblioteczne prowadzone jest w BUŚ od 1971 roku, a regularne szkolenia dla studentów lat od drugiego do piątego, doktorantów i pracowników Uniwersytetu odbywają się od 1996 roku²⁷. W ramach przysposobienia bibliotecznego studenci, głównie studiów dziennych, poznają strukturę bibliotek sieci UŚ, specyfikę zbiorów gromadzonych w BUŚ oraz ich liczbę, zasady korzystania z poszczególnych agend, możliwości posługiwania się katalogami bibliotecznymi — tradycyjnymi i komputerowymi, oraz regulaminy biblioteczne²⁸.

Od kilku lat nie wszyscy studenci UŚ są objęci przysposobieniem bibliotecznym (najtrudniej sprawa wygląda na kierunkach technicznych, gdzie studenci są pozbawieni zajęć z przysposobienia bibliotecznego), choć BUŚ przyjęła na

²⁷ Początkowo były to prezentacje baz danych dla poszczególnych wydziałów UŚ. A. KASZPER: *Szkolenia w Uniwersytecie Śląskim warunkiem efektywności wykorzystania baz danych*. W: *Elektroniczna biblioteka dzisiaj: efektywne wykorzystanie baz CD-ROM w sieciach komputerowych: materiały II Konferencji Górnośląskiego Konsorcjum Bibliotek Naukowych Katowice—Opole 21—23 kwietnia 1999*. Red. B. ZAJĄCZKOWSKA. Katowice 2000, s. 105.

²⁸ M. KYCLER, B. WARZĄCHOWSKA: *Otwórzmy szerzej drzwi bibliotek*. „Gazeta Uniwersytecka: Miesięcznik Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach” 2002, nr 2, s. 14.

siebie rolę „centrum informacyjnego Uczelni oraz promotora zarówno profesjonalnych źródeł informacji, jak i nowoczesnych technologii wspomagających naukę i edukację”²⁹.

W 2005 roku w UŚ zorganizowano przysposobienie biblioteczne dla 4 514 studentów pierwszych lat studiów wszystkich kierunków kształcenia, z czego w BUŚ przeszkolono 413 studentów podczas 52 godzin zajęć (por. tabela 3.). W 2006 roku OIN BUŚ prowadził dla studentów nieobjętych przysposobieniem (do 19 października 2006 roku) grupowe i indywidualne godzinne szkolenia, na których zapoznawano z możliwościami wyszukiwawczymi w systemie PROLIB oraz prezentowano system informacji elektronicznej zamieszczony na stronie domowej BUŚ. W pierwszym tygodniu z tego dobrowolnego, nadprogramowego szkolenia skorzystało ponad 80 osób, co świadczy o potrzebie powrotu do tej formy pracy dydaktycznej ze studentami na wydziałach i kierunkach, na których zrezygnowano z zajęć z przysposobienia bibliotecznego.

TABELA 3

Statystyka szkoleń prowadzonych w OIN BUŚ w latach 2003—2005

Szkolenia	2003	2004	2005
Przysposobienie biblioteczne (w BUŚ)	697	562	413
Szkolenia dla użytkowników	brak danych liczbowych (przeprowadzono szkolenie dla 9 grup studentów)	brak danych liczbowych (przeprowadzono szkolenie dla 6 grup studentów)	156

ŹRÓDŁO: Sprawozdanie Oddziału Informacji Naukowej za rok 2005; Sprawozdanie Oddziału Informacji Naukowej za rok 2004; Sprawozdanie Oddziału Informacji Naukowej za rok 2003

Zapewne z uwagi na liczne problemy związane z możliwością objęcia wszystkich studentów UŚ przysposobieniem bibliotecznym na stronie WWW umieszczono *Przewodnik dla użytkowników*, na który składają się odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania: Gdzie mieszczą się biblioteki Uniwersytetu Śląskiego? Jak do nich trafić? Czym dysponują? Kto może korzystać z Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego i na jakich zasadach? Jak sprawdzić, czy poszukiwane książki są w zbiorach bibliotecznych UŚ? W jaki sposób można wypożyczyć odszukaną w zbiorach książkę? Jak ustalić, czy biblioteka posiada poszukiwane czasopismo lub czy jest dostępny poszukiwany artykuł? Gdzie i w jaki sposób poszukiwać literatury na określony temat?

BUŚ oferuje użytkownikom także szkolenia biblioteczne z zakresu wykorzystania baz danych i czasopism elektronicznych. Informacje o ich prowadzeniu zamieszczane są sukcesywnie na stronie WWW. Zrezygnowano natomiast z usługi polegającej na prowadzeniu tematycznych szkoleń bibliotecznych

²⁹ Ibidem, s. 13.

w wyznaczone dni tygodnia na rzecz indywidualnych możliwości zgłoszenia grupy, ustalenia godziny i dnia odbycia szkolenia. Zajęcia te cieszą się popularnością przede wszystkim wśród asystentów i adiunktów biologii, filologii polskiej oraz pedagogiki i psychologii.

W ramach prowadzonych szkoleń użytkownicy uczą się zasad korzystania z baz danych³⁰. Szkolenia pomagają w poznaniu zakresu tematycznego i zasięgu chronologicznego każdej z baz, zawartości poszczególnych pól wyszukiwawczych, służących do tworzenia złożonych kryteriów wyszukiwawczych. Zajęcia organizowane są w formie ćwiczeń praktycznych, podczas których prezentowane są narzędzia umożliwiające przeszukiwanie baz, takie jak słowniki, indeksy i tezaury, operatory logiczne, zasady limitowania zbiorów wyszukiwawczych, wyszukiwanie wieloaspektowe itd.³¹ Dzięki znajomości tych zasad użytkownicy BUŚ mają możliwość poznania wartościowych i aktualnych źródeł informacji naukowej — polskich i zagranicznych, bibliograficznych i pełnotekstowych. Uczą się jednocześnie samodzielnego zdobywania informacji — najpierw bibliograficznej, a potem faktograficznej. Potrafią selekcjonować zdobyte dane i odpowiednio je opracowywać.

W 2005 roku w ramach tego rodzaju szkoleń przeprowadzono zajęcia z 15 grupami studentów i pracowników UŚ — łącznie ze 156 osobami (2 grupy z Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska, 11 grup z Wydziału Filologicznego — filologia polska oraz informacja naukowa i bibliotekoznawstwo, 2 grupy z Wydziału Pedagogiki i Psychologii; por. tabela 3.).

Zakończenie

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego znakomicie wpisuje się w proces zmian zachodzących w polskich bibliotekach akademickich, które dążą do tego, by swoim użytkownikom nie tyle udostępniać dokumenty, co dostarczać informacje o dokumentach³² oraz przekazywać informacje pełnotekstowe i faktograficzne. W tym celu BUŚ stworzyła własny serwis informacyjny. Realizuje go w formie witryny internetowej, łączącej wszystkie systemy informacyjno-usługowe w Bibliotece oraz umożliwiającej dostęp do rozproszonych w Internecie zasobów i systemów, udostępnianych na podstawie licencji lub bezpłatnie, ale zawsze po selekcji dokonanej przez wykwalifikowany personel biblioteczny. Formę

³⁰ A. KOZIARA, M. WAGA: *Biblioteka akademicka...*, s. 520—521.

³¹ A. KASZPER: *Szkolenia...*, s. 105—106.

³² H. GANIŃSKA: *Biblioteka elektroniczna — przyszłość oferty informacyjnej biblioteki naukowej*. W: *Komputeryzacja bibliotek a potrzeby użytkowników*. Kraków—Łopuszna 16—18 maja 1995. *Materiały konferencyjne*. Red. R. NOWAKOWSKA, M.M. GÓRSKI. Kraków 1995, s. 130.

i zawartość serwisu dostosowano do potrzeb użytkowników biblioteki akademickiej, należących do pokolenia sieciowego, wyjątkowo sprawnie wykorzystującego technologie informatyczne. Stworzony z myślą o nich serwis WWW, stopniowo przeobrażono w centrum wiedzy. Jest ono stale aktualizowane, a w nadawanie mu kształtu zaangażowani są pracownicy Oddziału Informacji Naukowej, wspierani od strony technicznej przez informatyków. Dzięki niemu czytelnicy otrzymują dostęp do informacji naukowej oraz sprawdzonych merytorycznie źródeł bez konieczności (obowiązkowej) wizyty w bibliotece, która poprzez realizację usług wirtualnych stała się bliższa także studentom niepełnosprawnym.

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego jest biblioteką nowoczesną, dostosowującą swoje różnorodne usługi do potrzeb użytkowników i stale podnoszącą standardy. W wyniku hybrydyzacji zarówno mediów, usług, jak i umiejętności³³ Biblioteka wyraźnie podnosi własny stopień rozwoju. Poprzez różnorodność form usług — podobnie jak inne biblioteki akademickie — zmierza do realizacji modelu biblioteki hybrydowej, która „jest czymś więcej niż tylko interfejsem oferującym zintegrowane odkrywanie zasobów, niezależnie od tego, czy są w formacie analogowym czy cyfrowym, czy są lokalne, krajowe czy międzynarodowe [...] bibliotekę hybrydową należy postrzegać jako środowisko z usługami fizycznymi i wirtualnymi wspierającymi zawodową działalność użytkowników od odkrycia informacji do działań i analizy prowadzonych na dostarczonych zasobach”³⁴.

³³ G. PIOTROWICZ: *Kreowanie serwisów informacyjnych w hybrydowej bibliotece uczelnianej. W: Profesjonalna informacja w Internecie...*, s. 189—190.

³⁴ P. GARROD: *Survival strategies in the Learning Age — hybrid staff and hybrid libraries*. „Aslib Proceedings” 1999, Vol. 51, no. 6, s. 191.

Agnieszka Bajor, Aleksandra E. Adamczyk

Professional system of information services in the Library of the University of Silesia in Katowice

S u m m a r y

In the last years the tendency to change library services from information-communicative technologies to information oriented recipient became very distinct. The evolution of these services runs parallel to the changing needs of library users, including the academic libraries.

The aim of this report is to present some chosen information services carried out by sections of the Library of the University of Silesia (Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego, abrev. BUŚ) in Katowice, which are adjusting their information potential to the needs of library customers. The basic information tools used by the customers of BUŚ are library catalogues — traditional, electronic (which is a subject to retroconversion), its own (University of Silesia employees' Biblio-

graphy of Achievements and Arton) and commercial data bases including electronic service of magazines.

In cooperation with Silesian Library (Biblioteka Śląska) a project of Silesian Digital Library (Śląska Biblioteka Cyfrowa) is carried out (<http://dlibra.sbc.katowice.pl/dlibra>), the aim of it is to digitalize chosen parts of book collection of both libraries. The task of BUŚ employees is also educational and scientific activity. The librarians teach library classes and the use of data bases to group and individual customers of Silesian University Library. At the www site of the University of Silesia one can also find metainformation Internet sources (grouped formally and topically), interactive library advice system and OneLog for academic employees of the University of Silesia.

Presented information services serve above all the improvement of customer service system of BUŚ, but what is more place this university library among the most advanced libraries which adjust completely their functions to the growing needs of contemporary library customers. The variety of service and cooperation with other libraries to put it into practice transform the BUŚ from a standard library to a hybrid library.

Agnieszka Bajor, Aleksandra E. Adamczyk

Le système professionnel des offres informatiques dans la Bibliothèque de l'Université de Silésie à Katowice

R é s u m é

Les tendances à transférer les services de bibliothèques des technologies informatiques et communicatives pour le destinataire des biens informatiques. L'évolution des services parcourt parallèlement aux besoins changeants des usagers des bibliothèques, y compris des bibliothèques académiques.

Nous avons présenté des services informatiques choisis, réalisés par des succursales de la Bibliothèque de l'Université de Silésie à Katowice (BUŚ), qui adaptent leur potentiel informatique aux besoins de ses usagers. Les outils primordiaux, utilisés par les usagers de la bibliothèque sont des catalogues traditionnels et électroniques (soumis à la conversion rétractive) et des bases des données particulières (Bibliographie de l'Acquis des Universitaires de US et Arton) et commerciales, y compris des services électroniques des revues.

En coopération avec la Bibliothèque Silésienne (Biblioteka Śląska) on réalise le projet de la Bibliothèque Numérique Silésienne (<http://dlibra.sbc.katowice.pl/dlibra>) qui consiste à numériser des fragments choisis de deux bibliothèques. Les employés de BUŚ se consacrent aussi à une activité d'enseignement et de recherche. Les bibliothécaires donnent des cours de préparation au fonctionnement de la bibliothèque ainsi que des instructions pour des groupes et individuels en domaine des bases des données. Sur le site de la Bibliothèque on trouve en plus des sources d'Internet métainformatiques (classées formellement et thématiquement), un système des conseils interactifs concernant la bibliothèque et le système OneLog pour les universitaires de l'Université de Silésie.

Les services informatiques présentés servent avant tout à un perfectionnement du système des services pour le client de BUŚ, mais ils permettent de considérer cette bibliothèque universitaire comme un établissement moderne, qui accommode entièrement ses fonctions aux besoins grandissant de l'utilisateur contemporain. La diversité de ces services ainsi que le partenariat dans leur réalisation en coopération avec d'autres bibliothèques transforment BUŚ d'une bibliothèque standard en un établissement hybride.